

Sve rudarske koncesije dodijeljene u mandatu prošle makedonske vlade nalaze se na jugoistoku Makedonije, regiji s izrazito plodnom zemljom od koje živi lokalno stanovništvo. Gradnja jednog od rudnika, na lokaciji Kazandol, koja se nalazi samo kilometar od grada Valandovo, privodi se kraju, a lokalna zajednica i dalje pokazuje svoje neslaganje s tim projektom.

“Već petnaest godina moja obitelj i ja ulažemo u organsku poljoprivredu i zajedno s njima radim na tome da ovoj zemlji ostavim čist okoliš”, rekao je Dimče Baleski, proizvođač organske hrane i član Vijeća općine Valandovo, na javnoj raspravi u Sobranju, makedonskom parlamentu, o predloženim amandmanima Zakona o mineralnim sirovinama, 1. februara 2018. godine. “A sada bez ikakvih konzultacija s nama, pogođenom zajednicom, postavili ste bombu da otkucava u našim dvorištima – površinske kopove rudnika bakra, srebra, zlata – koji će ugrožavati naše izvore prihoda, naše zdravlje i naša sredstva za život. Došli ste, nepoželjni, i želite nas izbaciti iz naših domova. Čak ste isplanirali našu relokaciju”, rekao je referirajući se na naručenu studiju investitora o procjeni utjecaja na životnu sredinu u okolici rudnika Kazandol, obraćajući se svima: investitoru, Sardich MC-u, Vladi, Sobranju i, preko video-prijenosa, cijeloj Makedoniji.

Istoj raspravi prisustvovalo je nekoliko predstavnika lokalnih inicijativa s jugoistoka Makedonije koji se već godinu i pol protive ekstrakcijskim rudničkim projektima. U tom su periodu lokalne inicijative iz Valandova, Gevgelije, Strumice i Dojrana organizirale okupljanja i okrugle stolove kako bi se informirali o nadolazećoj prijetnji te, naposljetku, referendum koji su im omogućili da izraze svoje mišljenje. Održano je šest lokalnih referenduma na kojima se preko 40 tisuća glasača iz regije (to je 98% svih koji su glasali) izjasnilo protiv rudnika u svojim općinama.

To ne iznenađuje s obzirom na to da je Makedonija zemlja u kojoj se otprilike četvrtina stanovništva uzdržava od poljoprivrede – privredne grane koja čini 17% bruto domaćeg proizvoda, dok rudarski sektor čini 1,5% BDP-a, a teška metalurgija zapošljava samo 2.500 radnika. Dodajmo i to da je procijenjeno da poljoprivreda donosi 237 milijuna eura bruto dodane vrijednosti, a 30% svih poljoprivrednih proizvoda konzumiranih u Makedoniji dolazi iz jugoistočne regije.

Lokalne inicijative ujedinjene su u istoj viziji: s tristo sunčanih dana godišnje, makedonski jugoistok je iznimno plodonosan za održivi razvoj, poljoprivredu, iskorištavanje obnovljivih izvora energije, pa i eko-turizam, a ništa od toga ne ide ruku pod ruku s toksičnim i opasnim rudarenjem koje se ovoj regiji pokušava nametnuti kroz 86 koncesija, odobrenih još u vrijeme prošle vlade predvođene desnim VMRO-DPMNE-om.

“Socijaldemokrati” u neobičnom savezu

Trenutni makedonski premijer, socijaldemokrat Zoran Zaev, govorio je o stopiranju gradnje rudnika na Kazandolu tijekom kampanje za lokalne izbore na jesen 2017., no nije održao niti jedno od obećanja koje je dao ljudima s jugoistoka zemlje. Njegovo predomišljanje strašno podsjeća na slučaj iz susjedstva, kršenje predizbornih obećanja premijera Aleksisa Ciprasa koje je davao lokalcima okupljenim oko rudnika zlata Skouries da će zaustaviti uništavanje njihove životne sredine i okolnih šuma. Ono što smo dosad mogli zaključiti je da trenutna vlada Zorana Zaeva nije puno drugačija od prethodnika, barem kad je riječ o povlađivanju stranom i domaćem kapitalu. Ništa nije učinjeno da se zaustavi rudarska naježda, unatoč brojnim i pravno utemeljenim razlozima kojim bi se mogao opravdati moratorij na dodijeljene projekte.

Nakon opetovanog podsjećanja na predizborna obećanja i vidljivog ogorčenja mještana jugoistočnih općina, formirana je radna grupa koja bi se trebala pozabaviti tim problemom. Ta grupa, koja okuplja ministre iz nadležnih ministarstava i njihove zamjenike uključene u procese odobravanja koncesija i licenci za investitore, članove Sobraja, članove kabineta premijera, predstavnike nadležnih inspektorata i predstavnike lokalnih inicijativa, sastala se tek jednom, u decembru 2017. i to bez ikakvih rezultata.

Odvjetnička struka naglašava da postoji pravna osnova kojom Vlada može staviti moratorij na rudnik Kazandol, nakon što je Balkanska istraživačka mreža, BIRN, pronašla više naznaka ilegalnih radnji i nepravilnosti nastalih tijekom ubrzanog procesa davanja koncesije za istraživanje i rudarenje u Kazandolu. To se može pridodati javnosti već poznatom kršenju ugovora koje je počinio investitor Sardich MC ne izgradivši pogon za proizvodnju katoda bakra s kapacitetom za obradu najmanje 50% eksploitirane rude, a to se trebalo dogoditi unutar dvije godine (ugovor je potpisan 27. februara 2017). To potvrđuju i dronske snimke koje posjeduju aktivisti iz SOS Valandovo iz decembra 2017. godine, kao i investitorov foto-izvještaj o napredovanju radova na ovom postrojenju.

Ono što se očekuje od jedva sastavljene vlade predvođene socijaldemokratskim SDSM-om je da barem pokuša uskladiti priče nadležnih inspekcija. Dvije javne institucije, Inspektorat za zaštitu okoliša i Tehnički inspektorat, dostavili su kontradiktorne izvještaje o izgradnji proizvodnog pogona u rudniku Kazandol, a ostale institucije, koje ih trebaju nadzirati nisu na to reagirale.

Dok Vlada očigledno pristaje na raskopavanje zemlje, pojavio se neočekivani "saveznik" makedonskog jugoistoka u borbi protiv rudnika – predsjednik države, Đorđe Ivanov.

Ponašajući se kao da ranije nije oduševljeno najavio investiranje u rudnike, u svom se govoru na kraju 2017. izjasnio da podržava otpor rudnicima: "Jugoistočna Makedonija je na nogama, moji sugrađani iz mog rodnog grada zahtijevaju zaustavljanje gradnje rudnika

Kazandol, Ilovice, Borov Dol... Oni zahtijevaju osnovno ljudsko pravo na zdrav okoliš”.

Borba za amandmane

Vratimo se na raspravu u Sobraanju s početka teksta. Prvi, sitni institucionalni korak u pravom smjeru bilo bi usvajanje nedavno predloženih amandmana na Zakon o mineralnim sirovinama. Užurbano donesenim amandmanima (iz 2012.) na ovaj zakon VMRO-DPMNE je olakšao investitorima kao što je Sardich MC (za Kazandol) ili Euromaxx Resources (za rudnik Ilovica-Štuka) pretvaranje dozvola za geološka istraživanja u dozvole za eksploataciju bakra, srebra i zlata koje bi se ispiralo intenzivnim korištenjem sumporne kiseline i cijanida. Dva člana parlamenta iz stranke zelenih (Demokratska obnova Makedonije, DOM), koje je podržalo još devetero zastupnika, predložili su sedam amandmana kojima bi se “prebrisalo” ono što je izglasano 2012. u korist investitora. Ako prođu i stupe na snagu, primjena opasnih spojeva, sumporne kiseline i cijanida u obradi ruda trebala bi u Makedoniji biti zabranjena. Iako lokalne inicijative uglavnom podržavaju donošenje amandmana, one zahtijevaju još jedan dodatni amandman kojim bi se Vladu primoralo da prije nego donese odluku o takvim projektima, omogućiti provođenje i uvažavanje referenduma na kojem će lokalno stanovništvo moći odlučiti žele li uopće taj projekt u svojim općinama. Aktivisti su također nezadovoljni činjenicom da u ovim raspravama nemaju dovoljno podrške institucija kojima bi zaštita građana trebala biti primarni cilj. Izgleda kao da se bore sami, jedan na jedan, s predstavnicima rudarske industrije.

Isti dan, dok je trajala rasprava o amandmanima, investitor je podnio zahtjev za izdavanjem posljednje dozvole, “A1 dozvole za integriranu ekološku dozvolu”, od Ministarstva okoliša i prostornog planiranja s kojom će moći pokrenuti eksploataciju i preradu rude. Nakon toga, lokalne su inicijative pozvale sve građane da im pomognu, slanjem pismenih primjedbi nadležnom ministarstvu u nadi da će iskoristiti birokratsku proceduru i odugovlačiti proces izdavanja integrirane ekološke dozvole kompaniji Sadrich MC, koja bi za Kazandol bila posljednji čavao u lijesu.

O amandmanima bi se trebalo još ovaj tjedan raspravljati u Sobraanju, ali šanse da oni prođu poprilično su slabe budući da Ministarstvo ekonomije forsira njihovo odbacivanje s opravdanjem da će, ako se oni usvoje, “strani investitori biti obeshrabreni da prelijevaju svoj kapital u Makedoniju”.

Rudnik u Kazandolu, prethodnik ostalih rudničkih koncesija, gotovo da je spreman za prve radove, a posljedice su se već pojavile. Eksplozije uznemiruju i ometaju svakodnevni život lokalne zajednice. Unatoč borbi i ustrajnosti, neki su već popustili pritisku. Pojedini lokalci, suočeni s činjenicom da će rudnici biti dio njihove stvarnosti te pod realnim egzistencijalnom prijetnjom, zapošljavaju se na tom projektu. U svakom slučaju, bilo kakav

pomak nabolje može se dogoditi samo kao posljedica masovne mobilizacije odozdo, što je jedini način na koji se vladu može natjerati da konačno stane na stranu lokalne zajednice nasuprot interesima investitora.

Izvor: bilten.org